

БЛИК О.В., канд. екон. наук

ПОЛЩУК С.П., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Розглянуто стан та тенденції зовнішньоекономічної діяльності України в умовах війни. Охарактеризовано особливості товарної та географічної структури зовнішньої торгівлі товарами України.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, товарні групи.

В умовах посилення глобалізації зовнішньоекономічна діяльність представляє собою один із головних напрямків розвитку сучасних держав світу, є джерелом товарів, виробництво яких неможливе в межах країни, а також доходів від експортно-імпортних операцій. У зв'язку із прагненням України стати повноправним членом міжнародного співробітництва і товарного обігу та налагодити економічну співпрацю з іноземними партнерами, обсяги зовнішньоекономічних операцій за останні роки суттєво збільшилися. Однак повномасштабне вторгнення росії спричинило утворення колосальних проблем в усіх сферах національної економіки, а особливо у сфері зовнішньоекономічної діяльності України [2].

Не дивлячись на побоювання, що Україна в умовах війни може повністю втратити свою присутність на зовнішніх ринках, вартісні об'єми скорочення товарного обігу за підсумками першого півріччя 2022 року порівняно з аналогічним періодом 2021 року склали 21,3%. Причому скорочення обсягів експорту було більш суттєвим (на 24%), ніж імпорту (на 18,6%). Слід відмітити, що при зменшенні товарного обігу на 21,3%, його фізичний обсяг скоротився майже на 36%, що пояснюється зростанням світових цін на вітчизняні товари, які відносяться до статей традиційного експорту. Так, в першому півріччі 2021 р. товарообіг складав 61 млрд. дол. США, а його фізичні обсяги – 106,4 млн. т., тоді як за перші шість місяців 2022 р. ці показники становили 48 млрд. дол. США та 68,2 млн. т. відповідно.

Починаючи, з другого кварталу 2022 року, експортно-імпортні поставки почали поступово відновлюватися, і в липні 2022 року обсяги імпорту наблизилися до показника 2021 року – 4,7 млрд. дол. США (у 2021 році було 5,5 млрд. дол. США). Нажаль, ситуація з експортом набагато складніша, ніж з імпортом, а зростання його обсягів на 36,9% у січні-лютому 2022 року не дало змогу компенсувати його суттєве скорочення в березні-червні (на 48,1%). І хоча зараз спостерігається поступове відновлення експортних поставок, їх рівень набагато нижчий порівняно з аналогічним показником минулого року, що зумовило подальше нарощування негативного сальдо зовнішньої торгівлі.

Щодо товарної структури експортно-імпортних поставок, ми спостерігаємо, що в експорті за перше півріччя 2022 року домінують продовольчі товари та сільськогосподарська продукція (45% від загального експорту), метали та вироби з них (17%), машини, устаткування і транспорт (10,5%) та мінеральні продукти (10%). У структурі імпорту найбільшу питому вагу мають машини, устаткування і транспорт (28%), паливно-енергетичні товари (25%), продукція хімічної промисловості (18%), а також продовольчі товари та сільськогосподарські товари (11%) [1].

Повномасштабне вторгнення країни-агресора призвело до блокування північного та східного напрямків країни і, як наслідок, до географічної обмеженості зовнішньої торгівлі України. Ситуацію значно ускладнювало і блокування морських портів та можливості використання південного напрямку для реалізації експортних поставок. Таким чином, західний напрямок став єдиним для зовнішньої торгівлі України, у зв'язку з чим логічним було зростання частки країн ЄС в географічній структурі зовнішньої торгівлі товарами – із 40,8% у 2021 році до 52,2% у 2022 році. Доцільно зауважити, що відміна країнами ЄС торговельних обмежень на український експорт дозволяє вітчизняним товарам конкурувати з товарами країн ЄС та нарощувати експорт, що є інструментом підтримки України в умовах війни і буде сприяти інтеграції економіки України до економічного простору ЄС.

Аналіз показує, що частка країн СНД в географічній структурі зовнішньої торгівлі товарами скоротилася до 10%, а товарообіг – на 45%. Особливо істотним було падіння експорту до цих країн (на 59% або до 1,6 млрд. дол. США), що пояснюється зменшенням поставок українських промислових матеріалів, капітального обладнання та його частин й аксесуарів, а також сільськогосподарської продукції.

Кризові явища в економіці традиційно починають посилювати значення та позиції експорту агропромислового комплексу. Так, їх частка в товарній структурі експорту зросла із 36,1% до 44,5%. Слід відмітити, що у довоєнний час сільське господарство України генерувало близько 40% валютних надходжень, тоді як у 2022 році, враховуючи просідання більшості галузей вітчизняної економіки, серед яких насамперед металургія, можна спрогнозувати збільшення цієї частки. Аналіз першого півріччя 2022 року показує, що експорт товарів АПК упав лише на 7% (або на 703 млн. дол. США) порівняно з відповідним показником за 2021 рік. Цьому сприяли відносно активна торгівля останніми довоєнними місяцями, а також активне переналаштування логістики через залізничне сполучення.

За оцінками Світової торговельної організації, воєнні дії в Україні нанесли серйозний удар по світовій економіці та призвели до суттєвого підвищення цін і зменшення доступності до товарів вітчизняного експорту. Найбільш глобальний негативний ефект від воєнних дій в Україні спостерігається на ринку зернових культур, зменшення поставок яких спричинили суттєві ризики продовольчої кризи в бідних регіонах світу [3].

Насьогодні вітчизняні аграрії стикнулися з надзвичайно складними викликами, а умови, в яких зараз знаходиться експорт вітчизняних товарів АПК, треба неодмінно покращувати за рахунок розширення коридорів для експорту, запуску держпрограми викупу продукції у первинних виробників за економічно обґрунтованими цінами, створення сприятливих умов для тимчасового та постійного зберігання зерна, а також фінансової підтримки фермерів.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. (2022). Статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. [Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості: науково-аналітичне видання / наук. ред. І.З. Сторонянська; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2022. 70 с. \(Серія «Проблеми регіонального розвитку»\). URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20220033.pdf>](http://ird.gov.ua/irdp/p20220033.pdf)
3. World Food Situation. URL: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>